

Sanayisizleşme riski masaya yatırıldı

Şevval AYDOĞAN

ÜRETİMİN sürdürülebilirliği, finansmana erişim ve **sanayinin** dönüşümü, **İstanbul Sanayi Odası**'nın temmuz ayı meclis toplantısında masaya yatırıldı. Dün Odakule Fazıl Zoru Meclis Salonu'nda gerçekleştirilen toplantının açılış konuşmasını yapan **İSO** Yönetim Kurulu Başkanı **Erdal Bahçivan**, sözlerine haziran ayı meclis toplantısında yaptığı, "Ülkemiz **sanayisi** için özel ve acil bir kredi paketine ivedilikle ihtiyaç var" çağrısını hatırlatarak başladı. Geçen hafta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanan **sanayi** destek paketini üretim hayatı adına son derece kıymetli ve umut verici bir karar olarak gördüklerini vurgulayan Bahçivan, "Bu karar; yalnızca bir finansman desteği değil, Türkiye'nin üretim gücüne, yatırım iradesine, istihdamına ve ihracat kapasitesine verilen güçlü bir sahiplenme mesajıdır.

Atılan bu adımı memnuniyetle karşılıyor; **sanayimizin** rekabet gücünü, üretim kapasitesini ve dönüşüm ihtiyacını destekleyecek benzer adımların devam edeceğine inanıyoruz" dedi.

Son yıllarda giderek artmaya

başlayan küresel risk ve belirsizlere değinen Bahçivan, Türkiye **sanayisi** ve ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle genel olarak bir **sanayisizleşme** riskinin kendisini gösterdiğine dikkat çekti.

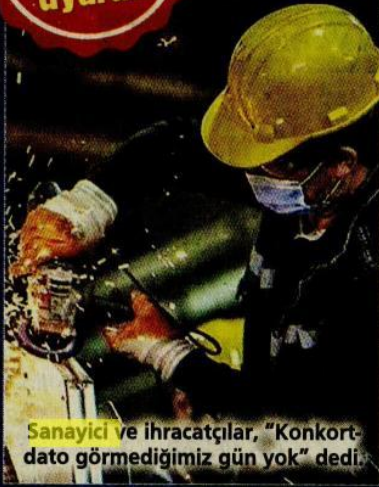
'BÜTÜNCÜL BİR YOL HARİTASI GEREK'

Bahçivan, bu riske karşın atılması gereken adımları şöyle sıraladı: "Yapmamız gereken, mevcut ekonomik programımızı, ana hedeflerinden vazgeçmeden, **sanayimizin** üretken kapasitesini koruyarak, kırılganlıklarını azaltarak ve teknolojik dönüşümünü destekleyerek bütüncül bir yol haritası ile güçlendirmektir. Erken **sanayisizleşme** Türk ekonomisinde birikimlerin kaybıdır."

**İSO Başkanı
Bahçıvan da
uyardı:**

Sanayicilik artık riskli görülüyor

Sanayici ve ihracatçılar, "Konkordato görmediğimiz gün yok" dedi

İSTANBUL Sanayi Odası (İSO) Yönetim Kurulu Başkanı **Erdal Bahçıvan**, **sanayinin** yalnızca ekonomik değil sosyolojik bir riskle de karşı karşıya olduğunu söyledi. Bahçıvan, "İş insanlarıyla sohbetlerde ortak bir cümleyle karşılaşıyoruz: 'Hâlâ neden **sanayicilik** yapıyorsun?' Bu soru, **sanayiye** bakışın değişimini yansıtıyor. Üretim yapmak, fabrika kurmak ve istihdam oluşturmak başarı hikayesi olarak görülürken bugün birçok kişi

açısından **sanayi**, yüksek riskli, yorucu ve geleceği belirsiz bir faaliyet olarak algılanıyor. Bu algı değişimi, en az ekonomik göstergeler kadar önemli" diye konuştu.

'OKSİJENE İHTİYAÇ VAR'

İSO Meclisi'nin temmuz ayı olağan toplantısındaki panelde konuşan TİM Başkanı Mustafa Gültepe de "Yurt dışında mağazaların her tarafında Türk var. Burası daha ucuz diyorlar. Türkiye'de formülde

bir eksiklik var. Nefessiz, oksijensiz kaldık" dedi. "Krediyle iş yapıyorsanız yüzde 40-45 faizle **sanayicilik** olmaz" diyen Gültepe, "3 yıldan beri bu böyle. Bir ay değil, 2 ay değil" dedi. "Kur aşağı doğru indiği için merdivenden aşağı düştük. O düzleme çıkmak istiyoruz" diyen Gültepe, "**Sanayinin** rekabetçilikle ilgili oksijene ihtiyacı var. Konkordato haberi duymadığımız gün yok" dedi. **Hülya KESKİN ORUÇOĞLU/SÖZCÜ**

İSO BAŞKANI ERDAL BAHÇIVAN "ERKEN SANAYİSİZLEŞME" RİSKİNE DİKKAT ÇEKTİ

Gençler sanayide uzun vadeli bir kariyer düşünmüyor

İmalat **sanayisinin** GSYH içindeki payının yüzde 20'lerin altına gerilediğini belirten **İSO Başkanı Erdal Bahçivan**, genç kuşakların daha esnek alanlara yönelmesiyle **sanayide** aidiyet duygusunun kaybolduğunu ifade etti. Bahçivan "Teknoloji satın alınabilir ancak nitelikli insan kaynağı ve üretim motivasyonu bir kez kaybedilirse telafisi zordur" dedi.

CANAN ERASLAN

Yüksek faiz oranları ve artan enflasyon **sanayi** ve üretimi olumsuz etkilerken, ekonomide hizmet sektörüne doğru kayış hızlanıyor. Bu durum, Türkiye için ciddi bir "erken **sanayisizleşme**" riskini beraberinde getiriyor.

İstanbul Sanayi Odası (İSO)

Meclisinin temmuz ayı olağan toplantısı, bu tehlikeye dikkat çekmek maksadıyla "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken **Sanayisizleşme**" ana gündemiyle gerçekleştirildi. **İSO** Yönetim Kurulu Başkanı **Erdal Bahçivan**'ın açılış konuşmasını yaptığı toplantının ardından düzenlenen panelde; **TİM** Başkanı Mustafa Gültepe, **MÜSİAD** Genel Başkanı Burhan Özdemir, **DEİK** Türkiye-Avustralya İş Konseyi Başkanı ve Çalık Holding Yönetim Kurulu Üyesi Steven Young ile

TTC Danışmanlık Kurucu Ortağı Tankut Turna oğlu da söz aldı.

Toplantıda **sanayisizleşme** riskine dair çarpıcı tespitlerde bulunan **İSO Başkanı Erdal Bahçivan**, imalat **sanayisinin** toplam GSYH içindeki payının yüzde 20'lerin altına düştüğünü hatırlattı. Mevcut üretim tabanının düşük teknoloji, yetersiz öz sermaye, zayıf verimlilik ve yüksek ithal girdi bağımlılığı arasına sıkıştığını dikkat çeken Bahçivan, şunları kaydetti: Böyle bir yapı, üretime devam etse bile teknoloji geliştiremez, verimliliğini artıramaz, dış şoklara karşı direnç oluşturamaz ve yüksek gelirli ülke seviyesine geçişi destekleyemez. Gelişmiş ülkelerde **sanayinin** ekonomideki ağırlığının azalması ile Türkiye'deki durum aynı değildir. Gelişmiş ülkeler, yüksek teknoloji odaklı **sanayi** sonrası "Bilgi

Toplumu'na geçerken; Türkiye'de ise geleneksel sektörler kan kaybediyor ve hizmet sektörünün ağırlığı artıyor. Bir başka ifadeyle, Türkiye klasik **sanayileşmesini** tamamlamadan hizmet ağırlıklı bir ekonomiye dönüşüyor. Bu durumu ülkemizin geleceği açısından doğru bulmuyoruz. Zira bilinmelidir ki toplumlar ancak üreterek ayakta kalabilir.

Bahçivan, iş dünyasında üretim kültürüne yönelik algının da değiştiğini vurgulayarak, iş insanları arasında "Hâlâ neden **sanayicilik** yapıyorsunuz?" sorusunun giderek yaygınlaştığını belirtti.

Bahçivan "Genç kuşakların **sanayi** sektörüne ilişkin beklentileri hızla değişiyor. Gençler artık **sanayide** uzun vadeli bir kariyer hayal etmiyor; daha esnek, hızlı gelir sağlayan

ve fiziksel üretimden uzak alanlara yönelmeyi tercih ediyorlar. **Sanayicilerimiz**, uzun yıllar emek verilerek oluşturulan aidiyet duygusunun giderek kaybolduğundan yakınıyor. Oysa **sanayi** yalnızca büyük fabrikalardan ibaret değildir. Birbirini besleyen binlerce KOBİ'nin, tedarikçinin, mühendisin, ustanın ve çrağın oluşturduğu büyük bir ekosistemdir. Bu yapı zayıfladığında yalnızca fabrikalar kapanmaz; bilgi birikimi, mesleki kültür ve üretme kabiliyeti de aşınır. Teknoloji satın alabilirsiniz, makine kurabilirsiniz, finansman bulabilirsiniz... Ancak üretim kültürünü benimsemiş, o teknolojiyi kullanacak nitelikli insan kaynağını kaybettiğinizde, bunu kısa sürede yeniden inşa etmeniz mümkün değildir. Yapmamız gereken; **sanayimizin** üretken kapasitesini koruyan, kırılma noktalarını azaltan ve teknolojik dönüşümü destekleyen bütüncül bir yol haritası oluşturmaktır" ifadelerini kullandı.

Merkez bu sesi duyacak mı?

Merkez Bankası'nın faiz kararı öncesinde iş dünyası, yüksek finansman maliyetleri ve kredi erişim sorununun üretim üzerindeki baskısının artık sürdürülemez hale geldiği konusunda hemfikir. **TOBB, MÜSİAD, İTO ve İSO başkanları**, para politikasında normalleşme sürecine geçilmesini, kredi kanallarının yeniden açılmasını ve üretimi destekleyecek adımların gecikmeden devreye alınmasını istedi. Karar, yalnızca piyasaların değil, aylardır ekonomide yeni bir sayfa açılmasını bekleyen reel sektörün taleplerine ne ölçüde karşılık verileceğini de gösterecek.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) bugün açıklayacağı Para Politikası Kurulu kararı, uzun süredir yüksek finansman maliyetleri ve

krediye erişim güçlüğüyle mücadele eden reel sektör açısından kritik önem taşıyor. Üretimin ihracata,

yatırımdan istihdama kadar birçok alanda baskının arttığına işaret eden iş dünyasının önde gelen isimleri, enflasyonla mücadelede taviz verilmeden reel sektörü rahatlatacak yeni bir döneme geçilmesini bekliyor. Gözler şimdi yalnızca politika faizine değil, Merkez Bankası'nın karar metninde vereceği mesajlara da çevrilmiş durumda. Karar öncesinde **TOBB, MÜSİAD, İTO ile **İSO**'dan peş peşe yükselen çağrıların ortak noktası, finansmana erişimin kolaylaştırılması ve üretimi destekleyecek seçici adımların hayata geçirilmesi oldu. İş dünyası, mevcut sıkı para politikasının reel sektör üzerindeki yükünün giderek ağırlaştığını vurgularken, son dikkat çeken çıkış **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu**ndan geldi.**

KREDİ MALİYETLERİ AŞAĞI ÇEKİLMELİ Hisarcıklıoğlu, bankaların kredi faizlerini indirirken ağır davrandığını, mevcut kredi limitlerine erişimde dahi zorluk çıkarıldığını belirterek, finansman sıkışıklığının piyasadaki ödeme zincirini bozduğunu

söyledi. Hisarcıklıoğlu, "Bankalar yüzde 60 faiz alıyorlar ama çıkarken bir günde yansıtıyorlar, indirirken iki ay

bekliyorlar. Kredi faizlerini yüksek tutuyorlar. Mevcut kredi limitlerinizi bile kullanırken zorluk çıkartıyorlar. Böyle olunca da piyasada ödemeler dönmüyor. Çekimiz, senedimiz ödenmiyor. Bankalarımızdan daha vicdanlı davranmalarını talep ediyoruz" dedi. Yüksek enflasyondan en fazla reel sektörün etkilendiğini dile getiren Hisarcıklıoğlu, üretimin sürdürülebilmesi için finansmana erişimin kolaylaştırılması ve kredi maliyetlerinin aşağı çekilmesi gerektiğini ifade etti.

CABİR TURGUT

SIKI PARA POLİTİKASI MİADINI DOLDURDU

Mevcut ekonomik programa yönelik önemli değerlendirmelerden birini de **Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)** Genel Başkanı Burhan Özdemir yaptı. Özdemir, sıkı para politikasının tek başına sürdürülebilir olmadığını altını çizerek, yeni bir çıkış stratejisine ihtiyaç duyulduğunu anlattı. Özdemir, "Sıkı para politikasının süresini çoktan doldurduğunu düşünüyorum.

Burhan Özdemir

Sorunlarımızı birebir sıkı para politikasıyla çözemeyeceğimizi gördük ve anladık. Paradigmanın değişmesi ve devlet stratejisinin oluşturulması lazım" diye konuştu. Özdemir, kontrolsüz faiz indirimlerinin geçmişte yaşanan sorunları yeniden doğurabileceğine de değinerek, seçici para politikalarının devreye alınmasını istedi.

YENİ BİR İNCE AYARA İHTİYACIMIZ VAR

İstanbul Ticaret Odası (İTO) Başkanı **Şekib Avdagic** de mevcut programın temel kazanımlarının korunması gerektiğini ancak değişen küresel koşullar nedeniyle ekonomi yönetiminin yeni bir ince ayara ihtiyaç duyduğunu kaydetti. Avdagic, "Kazanımları yok saymak mümkün değil.

Şekib Avdagic

Gelinen aşamada ise savaşın getirdiği şartlarla birlikte iş dünyasının beklentileri de dikkate alınarak bugüne kadar finans ağırlıklı, rezerv ağırlıklı, baskılanmış kur ağırlıklı sürdürülen politikaya

birkaç noktada güncelleme gelmesi gerektiğini düşünüyoruz" dedi. Avdagic, döviz kuru ile enflasyon arasındaki dengeyi bozulmasının ihracatçı üzerindeki baskıyı artırdığını ve dış ticarette rekabet gücünün korunmasının önemli olduğunu aktardı.

ÜRETİME DESTEK KACINILMAZ

İstanbul Sanayi Odası (İSO) Başkanı Erdal Bahçıvan ise Orta Vadeli Program'ın (OVP) mevcut şartlar karşısında üretim hayatının ihtiyaçlarıyla birlikte ele alınması gerektiği görüşünü paylaşıyor, sözlerini şöyle sürdürdü: "OVP'nin temel hedefi olan dezenflasyon ve finansal istikrar yönündeki kararlılığı değerli buluyoruz. Ancak ortaya çıkan yeni koşullar, programın

Erdal Bahçıvan

üretim hayatını destekleyecek tamamlayıcı adımlarla güçlendirilmesini artık kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu güncellenen, üretim paydaşlarıyla istişare içinde ve sahadaki gerçeklik dikkate alınarak yapılacağına inanıyoruz. Üç yıldır uygulanan istikrar yaklaşımına en güçlü desteğin üretim kesiminden geldiğini hatırlatan Bahçıvan, "Sanayimizin yeniden ivme kazanabilmesi için; finansmana erişimin kolaylaştırılması, maliyet baskılarının hafifletilmesi ve öngörülebilirliğin artırılması büyük önem taşıyor. Aynı zamanda teknolojik dönüşümü hızlandıracak, verimliliği yükseltecek ve yüksek katma değerli üretimi teşvik edecek yapısal adımların gecikmeden devreye alınması gerekiyor" açıklamasında bulundu.

▶ İSTANBUL

'ERKEN SANAYİSİZLEŞME' UYARISI

Sanayinin ekonomideki ağırlığının azaldığına dikkat çeken **İstanbul Sanayi Odası (İSO) Başkanı Erdal Bahçivan**, Türkiye'nin **sanayileşme** sürecini tamamlamadan **sanayinin** ekonomideki payını kaybetmeye başladığını belirterek, "erken **sanayisizleşme**" riskine karşı üretim odaklı ve bütüncül bir **sanayi** politikası çağrısında bulundu. **İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO)** Temmuz ayı olağan Meclis toplantısı, "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken **Sanayisizleşme**" gündemiyle gerçekleştirildi. Toplantının açılışında konuşan **İSO Yönetim Kurulu Başkanı Erdal Bahçivan**, Türkiye ekonomisi ve **sanayisinin** önemli bir riskle karşı karşıya olduğunu belirterek, **sanayinin** ekonomideki ağırlığının giderek azaldığını söyledi.

İmalat **sanayinin** gayrisafı yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payının yüzde 20'nin altına gerilediğine dikkat çeken Bahçivan, Türkiye'nin gelişmiş ülkelerden farklı olarak **sanayileşme** sürecini tamamlamadan hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomik yapıya yöneldiğini ifade etti. Mevcut üretim yapısının düşük teknoloji, yetersiz özsermaye ve yüksek ithal girdi bağımlılığıyla karşı karşıya olduğunu belirten Bahçivan, "Toplamlar ancak üretmek ayakta kalabilir" dedi.

"İNSAN KAYNAĞI KAYBEDİLİRSE KISA SÜREDE YENİDEN OLUŞTURULAMAZ"

Erken **sanayisizleşmenin** yalnızca ekonomik göstergelerdeki değişimden ibaret olmadığını vurgulayan Bahçivan, bunun aynı zamanda üretim kültürü ve nitelikli insan kaynağını da tehdit ettiğini söyledi. Genç kuşakların **sanayiye** ilgisinin azaldığını ifade eden Bahçivan, üretim kültürünü benimsemiş insan kaynağının kaybedilmesi halinde bunun kısa sürede yeniden oluşturulamayacağı uyarısında bulundu.

Küresel ölçekte yapay zeka yatırımlarının hız kazandığı bir dönemde Türk **sanayisinin** önemli bir dönüşüm sürecinden geçtiğini kaydeden Bahçivan, dezenflasyon sürecinin **sanayici** üzerindeki yükünü artırdığını belirtti. Bahçivan, mevcut ekonomik programın üretim kapasitesini koruyacak ve teknolojik dönüşümü destekleyecek politikalarla güçlendirilmesi gerektiğini dile getirdi.

Türkiye'nin erken **sanayisizleşme** riskinden yüksek katma değerli üretime geçişle kabileceğini ifade eden Bahçivan, **İSO** bünyesinde kurulan Stratejik Dönüşüm Merkezi'nin (SDM) bu süreçte firmalara rehberlik edeceğini söyledi. **Sanayi** ve Teknoloji Bakanlığı ile KOSGEB'in desteklediği merkez bünyesinde hayata geçirilecek "Değer Odaklı Dijitalleşme ve Büyüme Programı"nın firmaların dönüşümüne katkı sağlamasının hedeflendiğini belirtti.

İSO Meclis toplantısı "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken Sanayisizleşme" ana gündemi ile gerçekleştirildi. Toplantıya konuk olan TEPAV Ekonomik ve Yapısal Politikalar Merkezi Direktörü Dr. Burcu Aydın, TİM Başkanı Mustafa Gültepe, MÜSİAD Genel Başkanı Burhan Özdemir, DEİK Türkiye- Avustralya İş Konseyi Başkanı Steven Young ve TTC Danışmanlık Kurucu Ortağı Tankut Turnaoğlu gündeme ilişkin değerlendirmelerini paylaştı.

"Bize hala neden sanayicilik yapıyorsun diye soruyorlar"

YENER KARADENİZ / İSTANBUL

İstanbul Sanayi Odası (İSO) Meclisi temmuz ayı olağan toplantısı "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken Sanayisizleşme" ana gündemi ile gerçekleştirildi. Meclis toplantısında moderatörlüğünü TEPAV Ekonomik ve Yapısal Politikalar Merkezi Direktörü Dr. Burcu Aydın'ın üstlendiği panelde TİM Başkanı Mustafa Gültepe, MÜSİAD Genel Başkanı Burhan Özdemir, DEİK Türkiye- Avustralya İş Konseyi Başkanı ve Çalık Holding Yönetim Kurulu Üyesi Steven Young ve TTC Danışmanlık Kurucu Ortağı Tankut Turnaoğlu konuk olarak gündeme yönelik değerlendirmelerini paylaştı. Toplantının açılışında konuşan İSO Başkanı Erdal Bahçivan, sanayinin yalnızca ekonomik göstergeler üzerinden değil, toplumdaki algı değişimi nedeniyle de ciddi bir kırılma yaşadığını söyledi. Bugün gelinen noktada en çarpıcı göstergenin, iş dünyasında sanayicilere yöneltilen "Hala neden sanayicilik yapıyorsun?" sorusu olduğunu dile getiren Bahçivan, bu sorunun basit bir sohbet konusu olmadığını, Türkiye'de üretime bakışın köklü biçimde değiştiğini gösteren önemli bir işaret olduğunu belirtti.

Sanayi artık riskli ve yorucu

Bir dönem fabrika kurmanın, üretim yapmanın ve istihdam oluşturma başarısı hikayesi olarak görüldüğünü hatırlatan Bahçivan, bugün ise sanayinin yüksek riskli, yorucu ve geleceği belirsiz bir faaliyet olarak algılanmaya başladığını söyledi. Bu algı değişiminin ekonomik göstergeler kadar önemli olduğuna işaret eden Bahçivan, üretim kültürünün zayıflamasının Türkiye'nin geleceği açısından ciddi risk oluşturduğunu ifade etti.

Türkiye sanayileşmeyi tamamlamadı Bahçivan, Türkiye'nin gelişmiş ülkelerden farklı bir süreç yaşadığını belirterek, sanayinin ekonomideki ağırlığını kaybetmesinin doğal bir dönüşümün sonucu olmadığını söyledi. Gelişmiş ülkelerin yüksek teknolojiye dayalı sanayiye sonrasına geçerken Türkiye'nin geleneksel sektörlerde güç kaybettiğini ifade eden Bahçivan, ülkenin klasik sanayileşmesini tamamlamadan hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomik yapıya yöneldiğini dile getirdi. Bunun doğru bir gelişme olmadığını vurgulayan

İSO Başkanı Erdal Bahçivan, Türkiye'nin yalnızca ekonomik değil sosyolojik bir sanayi riskiyle karşı karşıya olduğunu belirterek "İş dünyasında sanayicilere artık 'hala neden sanayicilik yapıyorsun?' sorusunun yönetildiğini kaydetti. Bahçivan, gençlerin de üretim yerine masa başı işleri tercih ettiğini vurgulayarak, erken sanayisizleşme tehlikesine dikkat çekti.

Zayıf talep ve maliyet baskısı; artık yüksek teknoloji grubundaki ihracatçıya da etkiliyor

Erdal Bahçivan zayıf talep, finansman sorunu ve maliyet baskısının ilk etapta emek yoğun sektörleri vurduğunu ancak artık etkinin daha yüksek teknoloji grubundaki ihracatçı sektörlerle de yayılmaya başladığını söyledi. Türkiye'nin uzun yıllar içinde büyük çabalarla oluşturduğu sanayi birikiminin risk altında olduğunu belirten Bahçivan, yapay zekâ ve yüksek teknoloji yatırımlarının hızlandığı yeni dönemde kapsamlı ve uzun vadeli

bir sanayi politikasına her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunduğunu ifade etti. Bu nedenle mevcut ekonomi programının sanayinin üretim kapasitesini koruyacak, kırılganlıklarını azaltacak ve teknolojik dönüşümü hızlandıracak bütüncül bir yol haritasıyla desteklenmesi gerektiğini söyleyen Bahçivan, Türkiye'nin erken sanayisizleşme riskinden ancak yüksek katma değerli üretime geçiş hızlandırarak kurtulabileceğini dile getirdi.

Bahçivan, toplumların ancak üreterek ayakta kalabileceğini söyledi.

Gençler sanayide gelecek görmüyor

Sanayide yaşanan dönüşümün yalnızca fabrikaları değil, çalışma hayatını da etkilediğini belirten Bahçivan, genç kuşakların üretim sektöründen giderek uzaklaştığını söyledi. Gençlerin uzun vadeli kariyerlerini sanayide kurmak istemediğini belirten Bahçivan, daha esnek çalışma imkânı sunan ve daha hızlı gelir sağlayan alanların tercih edildiğini ifade etti. Ailelerin de çocuklarını geçmişte olduğu gibi üretimin içinde yetiştirmeye değil, masa başı olarak gördükleri mesleklerle yönlendirdiğini kaydeden Bahçivan, ustalık, operatörlük ve teknik kariyerlerin eski cazibesini kaybettiğini dile getirdi.

Kaybolan üretim, getirmek kolay değil

Bahçivan, sanayinin yalnızca büyük fabrikalardan ibaret olmadığını, binlerce KOBİ, tedarikçi, mühendis, teknisyen ve ustadan oluşan büyük bir ekosistem olduğunu söyledi. Bu yapının zayıflaması halinde sadece fabrikaların kapanmayaacağını belirten Bahçivan, bilgi birikimi, mesleki kültür ve üretim kabiliyetinin de aşılmayacağını ifade etti. Teknolojinin ve makinenin satın alınabileceğini ancak üretim kültürünü benimsenmiş insan kaynağının kısa sürede yeniden oluşturulamayacağını belirten Bahçivan, bu nedenle erken sanayisizleşmenin yal-

nızca ekonomik değil aynı zamanda sosyolojik bir mesele olarak görülmesi gerektiğini vurguladı.

150'den fazla şirket zarar açıkladı

Bahçivan, sanayide yaşanan sıkışmanın şirket bilançolarına da yansıdığını söyledi. Geçen ay açıklanan İSO 500 ve bu hafta yayımlanan İSO İkinci 500 araştırmalarına dikkat çeken Bahçivan, 2025 yılında her iki listede de 150'yi aşkın şirketin zarar açıkladığını belirtti. Faaliyet kârlılığının son on yıl ortalamasının yaklaşık üç puan altında kaldığını ifade eden Bahçivan, sanayicilerin artan finansman yükü altında ezildiğini söyledi.

Karın yüzde 90'ı finansmana gidiyor

Konuşmasında finansman maliyetlerine de dikkat çeken Bahçivan, İSO 500 şirketlerinde faaliyet karından finansmana ayrılan payın yüzde 85'e, İSO İkinci 500'de ise yüzde 87'ye ulaştığını açıkladı. Başka bir ifadeyle sanayinin en büyük kuruluşlarının ana faaliyetlerinden elde ettikleri kazancın neredeyse yüzde 90'ı finansman giderlerine ayrılmak zorunda kaldığını belirten Bahçivan, yüksek enflasyon, finansmana erişim güçlüğü, yüksek maliyetler ve Türk lirasındaki reel değerlenmenin rekabet gücünü zayıflattığını söyledi. Bu koşullar altında sanayicilerin "Bu şartlar daha ne kadar sürecek, böyle bir ortamda nasıl ayakta kalacağız?" sorusunu sormaya başladığını ifade etti.

Bursa sanayisinde ağırlık merkezi otomotive kaydı...

Bursa notları

Ömer Faruk Çiftçi
omer.faruk@nbe.com.tr

Türkiye'nin **İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu** 2025 araştırması, Bursa sanayisinin yaşadığı dönüşümü rakamlarla ortaya koyuyor. İlk bakışta dikkat çeken gelişme, kentin listedeki firma sayısının 41'den 31'e gerilemesi. Verilerin satır araları incelendiğinde, Bursa sanayisinin yalnızca küçülmediği, aynı zamanda sektörler arasında önemli bir ağırlık merkezi değişimi yaşadığı görülüyor.

Uzun yıllardır tekstil, makine ve otomotiv sektörleriyle anılan Bursa'da artık büyümenin lokomotifi otomotiv tedarik sanayisi olurken, tekstil sektörü küresel rekabet ve maliyet baskısı nedeniyle eski gücünü korumakta zorlanıyor. Makine sektöründe ise Çin faktörü negatif etkisini sürdürüyor. Araştırmada dikkat çeken bir başka unsur da firma sayısındaki gerilemenin tamamının olumsuz bir tabloyu yansıtmaması. Maysan Mando, Feka Otomotiv, TKG Otomotiv ve Yazaki Wiring Technologies Türkiye'nin **İSO İkinci 500** listesinden çıkarak **İSO 500**'e yükselmesi, Bursa sanayisinin üst ligde temsil gücünü artırdı. Bu şirketler için yaşanan yükseliş, **İSO İkinci 500**'deki firma sayısını doğal olarak azalttı.

Üretimden satışların yüzde 6,9, net satışların yüzde 12,4, ihracatın ise yüzde 13,4 gerilemesi; yüksek finansman maliyetleri, Avrupa'daki talep daralması ve ihracat siparişlerindeki yavaşlamanın Bursa sanayisi üzerindeki etkisini açık biçimde ortaya koyuyor.

Buna karşın otomotiv tedarik sanayisi farklı bir hikâye yazıyor. Elektrikli araç dönüşümüne yönelik yatırımlar, küresel üreticilerin Türkiye'deki tedarik zincirini güçlendirmesi ve yüksek katma değerli üretime yönelen firmalar, Bursa'nın bu alandaki rekabet avantajını korumasını sağlıyor. Çelikform Gestamp, Formflex Otomotiv ve Ermetal Otomotiv'in sıralamadaki güçlü yükselişleri bunun somut göstergeleri arasında yer alıyor.

Bursa'nın üretim kültürünün temel taşlarından biri olan tekstil sektöründe ise tablo daha farklı. Avrupa pazarındaki talep daralması, artan enerji ve işçilik maliyetleri, finansmana erişimde yaşanan sıkıntılar ve düşük maliyetli üretici ülkelerin rekabeti, sektörün büyüme ivmesini zayıflattı. Bir dönem **İSO** listelerinde üst sıralarda yer alan birçok tekstil firmasının gerilemesi, bu dönüşümün en belirgin göstergesi olarak öne çıkıyor.

Aslında ortaya çıkan tablo yalnızca Bursa'ya özgü değil. Dünya sanayisi emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime doğru yönelirken, otomotiv, savunma, elektronik ve ileri malzeme teknolojileri daha fazla yatırım çekiyor. Bursa da bu dönüşümden payını alıyor. Kent, tekstildeki güçlü kimliğini tamamen kaybetme se de üretim ve ihracattaki ağırlık merkezini giderek otomotiv tedarik sanayisine kaydırıyor. Bu dönüşümün sürdürülebilir olabilmesi için yeni yatırımların artırılması gerekiyor. Finansmana erişim maliyetlerinin yükselmesi, yatırım istahını sınırlandırdı. Avrupa pazarındaki durgunluk, ihracatçı firmaların kapasite kullanım oranlarını da olumsuz etkiliyor. **İSO İkinci 500** sonuçları gösteriyor ki Bursa sanayisi küçülen değil, yeniden şekillenen bir üretim yapısına doğru ilerliyor. Kent, otomotiv tedarik sanayisindeki güçlü konumunu korurken tekstil başta olmak üzere geleneksel sektörleri katma değerli üretime taşıyabilirse, Türkiye sanayisinin öncü şehirlerinden biri olmayı sürdürecektir. Aksi halde sektörler arasındaki dengesizlik, Bursa'nın üretim ve ihracat performansını uzun vadede olumsuz etkileyecektir.

Sanayinin devleri düşük teknolojiden sıyrılamıyor

MERVE YİĞİTCAN

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayınlanan Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (İSO 500) ve Türkiye'nin İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (İSO İkinci 500) verilerinin konsolide edilmesiyle ortaya çıkan İSO 1000 tablosu, Türk imalat sanayinin 2021-2025 yıllarını kapsayan son 5 yıllık dönemde teknolojik dönüşüm performansını net bir şekilde ortaya koydu. İSO 1000 devlerinin ürettiği toplam brüt katma değer 5 yılda 571,65 milyar TL'den 3 trilyon 873,98 milyar TL seviyesine tırmanırken; yüksek teknoloji yoğunluklu sanayilerin katma değerdeki payı yüzde 5,67'den yüzde 7,24'e yükselerek tarihi zirvesine ulaştı. Ancak bu sıramaya rağmen sanayinin genel omurgasındaki yapısal kabuk değişimi sınırlı kaldı. 2025 yılı itibarıyla İSO 1000 katma değerinin yüzde 66,26'sı, yani yaklaşık üçte ikisi yine düşük ve orta-düşük teknoloji geleneksel sektörlerden elde edildi. Sektörel tarafta ise tekstilde 5 yılda yaşanan sert katma değer kaybı dikkat çekerken, gıda sanayinin bu süreçte zirveye yerleştiği göze çarptı.

Yüksek teknolojiye yüzde 766'lık artış
EKONOMİ'nin İSO 500 ve İSO İkinci 500 verilerinden oluşturduğu İSO 1000 analizi, Türk sanayisinin son 5 yılda enflasyonist baskılar, küresel talep daralması ve artan maliyet yapısı altında nasıl bir katma değer ürettiğini ortaya koyuyor. Veriler teknoloji yoğunluklarına göre analiz edildiğinde, Türkiye sanayisinin yüksek teknoloji odaklı üretim kaslarını güçlendirme yolunda önemli bir mesafe kat ettiği görülüyor. İSO 1000 genelinde yüksek teknoloji yoğunluklu sektörlerin ürettiği katma değer, 2021 yılındaki 32,39 milyar TL seviyesinden 2025 yılı sonunda 280,39 milyar TL'ye yükseldi. Bu grupta yaratılan katma değer TL bazında 5 yılda 8,6 katına çıkarken; yüksek teknolojinin toplam İSO 1000 katma değeri içindeki payı da 2021'deki yüzde 5,67 seviyesinden; 2023'ten itibaren kesintisiz artarak yüzde 7,24 ile rekor seviyeye ulaştı.

Orta-yüksek kan kaybetti

Türkiye ekonomisinin ihracattaki niteliksel sıçraması için ana motor kabul edilen orta-yüksek teknoloji grubunda ise son yıllarda dikkat çekici bir erime görülüyor. Otomotiv, kimya, makine ve elektrikli teçhizat gibi sanayinin amiral gemilerini barındıran orta-yüksek teknoloji grubu, 2023 yılında katma değer payını yüzde 29,91'e kadar çıkararak tarihi bir başarı yakalamıştı. Ancak küresel pazarlardaki durgunluk, ana ihracat pazarı Avrupa'daki yavaşlama ve yüksek üretim maliyetleri nedeniyle bu grup

ISO 500 ve ISO İkinci 500 verilerinin konsolide edilmesiyle oluşan İSO 1000 tablosu, Türk sanayisinin son 5 yıllık teknolojik dönüşüm karnesini gözler önüne serdi. Yüksek teknolojiye sanayiler katma değerden yüzde 7,24 pay alarak tarihi zirvesine çıktı; ancak yaratılan katma değer üçte ikisi hala düşük-orta düşük teknolojilerden geliyor. Ana metal sanayi 5 yıl önceki zirveden sert düşerken, gıda sektörü katma değer şampiyonu oldu.

Teknoloji yoğunluklarına göre yaratılan katma değer

	2021 Payı	2022 Payı	2023 Payı	2024 Payı	2025 Payı
Düşük Teknoloji	35,53%	31,78%	30,53%	35,55%	34,02%
Orta-Düşük Teknoloji	31,11%	35,95%	32,99%	30,92%	32,24%
- Düşük + Orta-Düşük Birleşik	66,64%	67,73%	63,52%	66,47%	66,26%
Orta-Yüksek Teknoloji	27,70%	26,62%	29,91%	26,71%	26,51%
Yüksek Teknoloji	5,67%	5,65%	6,57%	6,82%	7,24%

Katma değer şampiyonu gıda oldu

Beş yıllık süreçte sektörler kırılımlar bazında incelendiğinde ise imalat sanayi içerisinde radikal bir bayrak değişimi yaşandığı görülüyor. Enflasyonist süreçte canlı kalan iç talep, ihracat pazarlarındaki direnç ve gıda fiyatlarındaki seyr, 'gıda ürünlerinin imalatı' nı İSO 1000'in katma değer şampiyonu yaptı. 2021 yılında 49,38 milyar TL katma değer ve yüzde 8,64 pay ile 5'inci sırada yer alan gıda sektörü; 2025 yılında 483,2 milyar TL katma değer ve yüzde 12,47 pay ile sanayinin 1 numaralı

katma değer üreten kolu haline geldi. 'Motorlu kara taşıtları' da, 2023 yılındaki yüzde 14,49'luk rekor payının ardından 2025 yılında 479,8 milyar TL katma değer ve yüzde 12,38 pay ile kıl payı 2. sırada yer aldı. 'Kok kömürü ve rafine petrol' ise 468,4 milyar TL ve yüzde 12,09 pay ile 2025 yılında 3. sırada yer aldı. Bu sektör 2021 yılında aynı listede sekizinci sırada yer alırken, küresel enerji krizinin ve fiyat artışlarının etkisiyle zirve ortaklarından birine dönüştü.

son iki yılda kan kaybetti. Orta-yüksek teknolojinin katma değer payı 2024'te yüzde 26,71'e, 2025 yılında ise yüzde 26,51'e geriledi. Böylece bu grup, son 3 yılda yaklaşık 3,4 puanlık bir katma değer kaybına uğradı.

Geleneksel sektörlerde direnç sürüyor

İSO 1000 tablosunun en dirençli yönü ise düşük ve orta-düşük teknoloji geleneksel sanayi kollarının üretimdeki baskınlığını koruması oldu. Düşük teknoloji yoğunluklu sektörler 2021 yılında katma değerden yüzde 35,53 pay alırken; gıda ve temel tüketim maddelerindeki yüksek fi-

yatlama gücünün etkisiyle 2025 yılında yüzde 34,02'lik payını korumayı başardı. Orta-düşük teknoloji grubu ise rafine petrol ve mineral ürünlerin desteğiyle 2025'te katma değerden yüzde 32,24'ünü sırtladı. Böylece, düşük ve orta-düşük teknoloji sanayilerin toplam katma değeri içindeki birleşik payı 2021'deki yüzde 66,64 seviyesinden, 5 yıllık süreç sonunda 2025'te yüzde 66,26 olarak gerçekleşti. Bir başka deyişle, sanayi devlerinin ürettiği her 3 liralık katma değer 2 lirası tipik 5 yıl önce olduğu gibi yine geleneksel ve düşük-orta düşük teknoloji alanlardan elde edilmeye devam etti.

Ana metal sanayinde erime durdurulamıyor

2021 yılında katma değerden aldığı yüzde 17,36'lık payla listenin açık ara zirvesinde yer alan 'ana metal sektörü', 2025'te yüzde 9,84'e gerileyerek 7,52 puanlık kayıp yaşadı ve sanayi genelinde pastadaki payı en çok eriyen kol oldu. Yine 2021'de yüzde 8,70 olan katma değer payı, 2025 yılı itibarıyla yüzde 4,07 seviyesine düşen 'kimyasallar ve kimyasal ürünler' de, 4,63 puanlık bir gerileme ile 5 yılda en çok gerileyen ikinci sektör oldu. Türk sanayisinin lokomotif

sektörü olan 'tekstil ürünleri imalatı' ise, 2021'deki yüzde 6,79'luk payını koruyamayarak 2025'te yüzde 3,32'ye geriledi. 3,47 puanlık bu kayıp, bu sektördeki küçülme ve rekabet baskısını net biçimde gözler önüne serdi. Beş yıllık süreçte katma değer payını en çok artıran sektör ise, küresel dalgalanmaların ve maliyet artışlarının etkisiyle 'kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri' oldu. 2021 yılında sanayi katma değerinden yüzde 3,83 pay alan rafine

petrol, 2025'te yüzde 12,09'a ulaştı ve 8,27 puanlık bir sıçrama kaydetti. Aynı dönemde enflasyonist sürecin ve iç talep dinamiklerinin desteğini arkasına alan 'gıda ürünleri imalatı' ise katma değer payını yüzde 8,64'ten yüzde 12,47'ye taşıyarak 3,83 puanlık bir artış elde etti. Sanayinin mineral bazu yapı taşlarını barındıran 'diğer metalik olmayan mineral ürünler' grubu da yüzde 3,77'den yüzde 5,68'e yükselerek pastadaki payını 1,91 puan büyüten bir diğer kol oldu.

Check-up sonuçları açıklandı; sanayici üretiyor ama güçlenemiyor

EKONOMİNİN HALLERİ

Servet Yıldırım

servet.yildirim@nbe.com.tr

ISO 500, Türkiye'nin medan iftihar listesidir. Ülkenin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu'nun, yani sanayinin devlerinin check-up sonuçlarını gösterir. Geçen yıla ait check-up sonuçları haziran ayında açıklanmıştı.

Sonuçlar ilk bakışta olumlu görünüyordu. Üretimden satışlar yüzde 28 artarak 11 trilyon liraya çıkmış, reel büyüme yüzde 2,1 olmuş, faaliyet kârı yüzde 57 yükselmişti. İhracat 104,7 milyar dolara ulaşırken, Ar-Ge yapan şirketlerin sayısı artmış ve yüksek teknoloji yoğunluklu üretimin payı yüzde 7,6'ya çıkmıştı.

Ama bir de bardağın boş tarafı vardı. Faaliyet kârları artmış olsa da şirketler elde ettikleri kazançları yaklaşık yüzde 85'ini finansman giderlerine ayırmak zorunda kalmış; öz kaynaklar yüzde 15,8 artarken borçlar yüzde 30,8 yükselmişti. Yani büyüme giderek daha fazla borçla finanse ediliyordu.

Biz yine bu köşede tabloyu yorumlarken, "Türk sanayisi üretim kapasitesini koruyor, ihracatını artırıyor ve bazı alanlarda teknolojik sıçramalar gerçekleştiriyor. Ancak yüksek faiz, finansman maliyetleri, artan borçluluk ve nitelikli iş gücü eksikliği büyümenin önündeki temel engeller olmaya devam ediyor" diye yazmıştık.

İkinci 500'de tablo daha da zorlayıcı

İSO'nun bir de İkinci 500 listesi var. Bu liste de Türkiye sanayisinin devleri kadar olmasa da kritik şirketlerine ev sahipliği yapıyor. Bu hafta ikinci 500'ün check-up sonuçları da açıklandı. Ortaya çıkan tablo sanayinin üretim gücünü koruduğunu ancak finansman baskısının gide-

rek ağırlaştığını gösteriyor.

Finansman yükü sanayinin nefesini kesiyor

Finansman maliyetleri sanayinin en büyük sorunu haline gelmiş durumda. Finansman giderlerinin faaliyet kârına oranı yüzde 86,7'ye yükseldi. Yani şirketler faaliyetlerinden elde ettikleri kârın neredeyse tamamını finansman maliyetlerine ayırmak zorunda kaldı. Bu oran, son 10 yıl ortalaması olan yüzde 47,3'ün çok üzerinde.

Üretimde reel büyüme de neredeyse durdu. Üretimden satışlar nominal olarak yüzde 25,7 artsa da Yİ-ÜFE ile arındırıldığında reel artış yalnızca binde 2 oldu. Böylece üç yıllık reel gerilemenin ardından ancak çok sınırlı bir toparlanma sağlanabildi.

İhracatta ise İSO ilk 500 ile İkinci 500 arasındaki makas açıldı. Türkiye ve İSO ilk 500 ihracatını artırırken, İkinci 500'ün ihracatı yüzde 0,3 geriledi ve sanayi ihracatındaki payı yüzde 6'ya düştü. Bu durum, orta ölçekli sanayinin küresel rekabette zorlandığını gösteriyor.

Borç artıyor, kârlılık toparlansa da yetmiyor

Borçluluk hızla arttı, öz kaynak yapısı zayıfladı. Toplam borçlar yüzde 50,2 büyürken öz kaynaklar yalnızca yüzde 13,3 arttı. Borçların aktifler içindeki payı yeniden yüzde 51,8'e yükseldi ve şirketlerin finansal yapısı tekrar borç ağırlıklı hale geldi.

Kârlılık toparlandı ancak hala tarihsel ortalamaların belirgin şekilde altında kaldı. Faaliyet kârı, vergi öncesi kâr ve FAVÖK nominal olarak artsa da tüm temel kârlılık oranları son 10 yıllık ortalamaların gerisinde kaldı.

Zarar eden şirket sayısı da hala çok yüksek. Vergi öncesi zarar eden firma sayısı 155'e gerileyerek sınırlı bir iyileşme gösterse de bu rakam, 2008 küresel krizinden sonraki en yüksek ikinci seviye olmaya devam etti.

İhracatta İSO ilk 500 ile İkinci 500 arasındaki makas açıldı. Türkiye ve İSO ilk 500 ihracatını artırırken, İkinci 500'ün ihracatı yüzde 0,3 geriledi ve sanayi ihracatındaki payı yüzde 6'ya düştü. Bu durum, orta ölçekli sanayinin küresel rekabette zorlandığını gösteriyor.

"Teknoloji ve istihdamda umut var ama ivme zayıflıyor"

Teknoloji tarafında olumlu ancak yetersiz bir dönüşüm sinyali var. Yüksek teknoloji sanayilerin katma değer payı yüzde 3,3'ten yüzde 4,9'a yükselerek son 10 yılın en yüksek seviyesine çıktı. Orta-yüksek ve yüksek teknolojinin toplam payı da yüzde 32,1 ile rekor kırdı. Ancak İSO'nun da vurguladığı gibi bu yeterli değil.

Ar-Ge yatırımlarında ise ivme kaybı yaşandı. Ar-Ge yapan şirket sayısı 238'den 229'a düştü. Toplam Ar-Ge harcamaları artsa da üretimden satışlara oranı yüzde 0,62'den yüzde 0,57'ye gerileyerek şirketlerin dönüşüm yatırımlarında zorlandığını gösterdi. İSO İkinci 500'de istihdam yüzde 2,2 azalarak 285 bin kişiye geriledi. Buna karşın ücretlerdeki artış nedeniyle çalışan başına ödenen brüt ücret yüzde 40,4 yükseldi.

Özetle bu tablo bize diyor ki; Türk sanayisi üretmeye devam ediyor ancak yüksek finansman maliyetleri, zayıf dış talep ve düşük kârlılık nedeniyle büyüme, yatırım, ihracat ve dönüşüm kapasitesi ciddi şekilde baskı altında.

Sanayici ayakta kalıyor ama güçlenemiyor. Kazandığının büyük bölümünü finansmana harcıyor. Bu da rekabet gücünü ve geleceğe yatırım yapma kapasitesini sınırlıyor. Oysa bizim geleceğe yatırım yapan bir sanayiye ihtiyacımız var...

Erken sanayisizleşme tehlikesi kapımızda

Sanayinin içinden geçtiği, öngörülmezliklerle dolu süreçle, erken **sanayisizleşme** riskine işaret eden **İSO Başkanı Erdal Bahçivan**, "Erken **sanayisizleşme** Türk ekonomisinde birikimlerin kaybıdır. Yapmamız gereken, mevcut ekonomik programımızı, ana hedeflerinden vazgeçmeden, **sanayimizin** üretken kapasitesini koruyarak ve teknolojik dönüşümünü destekleyerek bütüncül bir yol haritası ile güçlendirmektir" dedi.

Hamide HANGÜL

İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) Temmuz ayı olağan meclis toplantısı, "Türkiye'yi bekleyen tehlike: Erken **sanayisizleşme**" ana gündemiyle gerçekleştirildi. Toplantının açılışında konuşan **İSO Başkanı Erdal Bahçivan**, Türkiye'de imalat **sanayinin** toplam GSYH içindeki payının yüzde 20'lerin altında olduğuna işaret etti. Bahçivan, şöyle devam etti: "Bunun yanı sıra mevcut üretim tabanının düşük teknoloji, yetersiz özsermaye, zayıf verimlilik ve yüksek ithal girdi bağımlılığına sıkışması gibi bir tehlike söz konusudur. Böyle bir yapı, üretim yapmaya devam etse bile teknoloji geliştiremez, verimlilik artışı sağlayamaz, dış şoklara karşı direnç oluşturamaz ve yüksek gelirli ülke düzeyine geçişi destekleyemez..."

Geleneksel sektörler kan kaybediyor

Türkiye'de **sanayinin** zayıflamasıyla, gelişmiş ülkelerde **sanayinin** ekonomi içindeki ağırlığının azalmasının aynı şeyler olmadığını altını çizen Bahçivan, "Gelişmiş ülkeler yüksek teknoloji odaklı **sanayi** sonrası 'bilgi toplumu'na geçerken, Türkiye'de ise geleneksel sektörler her geçen gün kan kaybediyor ve hizmet sektörünün ekonomi içindeki ağırlığı giderek artıyor. Başka bir ifadeyle, Türkiye klasik **sanayileşmesini** tamamlamadan hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomiye sahip olma yolunda ilerliyor. Bu durumu ülkemizin ve toplumumuzun geleceği açısından doğru bulmuyoruz" dedi.

Üçüncü yılını geride bırakan

ekonomi programına da değinen **Erdal Bahçivan**, programın başlıca hedefi olan dezenflasyon sürecinin, istendiği kadar hızlı ilerlemediğini işaret etti. Bahçivan sözlerini şöyle sürdürdü: "Türk **sanayicisi**, mevcut acımasız küresel rekabet ortamında hâlâ yüzde 30 patikasında seyreden, dünyanın geri kalanına göre çok daha yüksek bir enflasyon yükü altında ayakta kalmaya çalışıyor. Hiç kuşkusuz, ekonomi politikalarının etki alanının dışında gerçekleşen birçok kritik gelişmenin bu gecikmede etkili olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Ancak geline nokta **sanayicilerimizin** artık nefes almakta zorlandığı da bir gerçek. Yüksek enflasyon, başta finansman olmak üzere tüm maliyetleri artırıyor. Yüksek maliyetlerle finansmana razı olsanız bile ulaşmanız mümkün olmuyor. **Sanayicimiz** haklı olarak, bu şekilde geçen birkaç yılın ardından bu şartların daha ne kadar süreceğini ve böyle bir ortamda nasıl hayatta kalacağını sorguluyor."

"Finansman yükü, kazanımları tehlikeye atıyor"

Asıl çarpıcı tablonun, firmaların kârlılık göstergelerinde orta-

ya çıktığının altını çizen Bahçivan, **sanayinin** devler liginde bile kuruluşların ana faaliyetlerinden elde ettikleri kazancın neredeyse yüzde 90'ını sadece finansman giderlerine ayırmak zorunda kaldığını, zayıf iç ve dış talebin en çok geleneksel, emek-yoğun sektörlerin hissettiklerini bildirdi. Bahçivan, "Ancak bu yük, geldiğimiz noktada söz konusu sektörlerimizi etkilemenin ötesine geçmiş ve daha üst teknoloji grubunda yer alan diğer ihracatçı sektörlerimize doğru yayılmaya başlamış durumdadır. İçinden geçtiğimiz koşullar, Türkiye'nin uzun yıllarda, büyük çabalarla elde ettiği kazanımları tehlikeye atmakta ve genel olarak bir **sanayisizleşme** riski kendisini göstermektedir." değerlendirmesinde bulundu.

"Yeni nesil **sanayi** politikasına ihtiyaç var"

Yapay zekanın, üretim süreçlerine ve snai ürünlere yerleştirilmesinin de bir diğer kritik alan olduğunun altını çizen Bahçivan, "Bu belki de **sanayicilerimizi** bekleyen çok daha büyük bir sınav. Türk **sanayisi**, mevcut kaynak yapısı ve finansman sistemiyle bu sınavı nasıl hakkıyla kazanacak?

Bu soruyu hepimizin sorması gerekiyor. Yapmamız gereken, mevcut ekonomik programımızı, ana hedeflerinden vazgeçmeden, **sanayimizin** üretken kapasitesini koruyarak, kırılganlıklarını azaltarak ve teknolojik dönüşümünü destekleyerek bütüncül bir yol haritası ile güçlendirmektir. Ülkemizi erken **sanayisizleşme** riskinden kurtaracak yüksek nitelikli üretime geçmeliyiz. Vakit kaybetmeden kalkınma sıçraması için, 'yeni nesil **sanayi** politikası' en üst seviyede ihtiyaç duyduğumuz kılavuzdur."

Sanayinin içinden geçtiği, öngörülemezliklerle dolu bu süreçte, erken **sanayisizleşme** tuzağından kaçabilmek için dönüşüm modelinin önemine dikkati çeken Bahçivan, "Erken **sanayisizleşme**, gelişmekte olan bir ülkenin **sanayileşme** ve teknolojik gelişim sürecinde yeterince ilerlemeden, **sanayinin** ekonomide lokomotif olma rolünü yitirdiği; bir diğer ifadeyle imalat **sanayinin** yapısal dönüşümünü tamamlamadan, üretim, istihdam ve yatırım içindeki ağırlığını kaybetmeye başlamasıdır. Erken **sanayisizleşme** Türk ekonomisinde birikimlerin kaybıdır" uyarısı yaptı.

"Gençler 'masa başına' teşvik ediliyor"

Son dönemde farklı sektörlerden iş insanlarıyla yaptığımız sohbetlerde, 'Hâlâ neden **sanayicilik yapıyorsunuz?**' sorusuyla karşılaştıklarını dile getiren **İSO Başkanı** Bahçivan, "Bu soru, aslında Türkiye'de **sanayiye** bakışın nasıl değiştiğinin göstergesidir. Bir dönem üretim yapmak, fabrika kurmak ve istihdam oluşturmak başarı hikâyesi görülürken; bugün birçok kişi açısından **sanayi**, yüksek riskli, yorucu ve geleceği belirsiz bir faaliyet olarak algılanmaktadır. Bu algı değişimi, en az ekonomik göstergeler kadar önemlidir. Genç kuşaklar da artık **sanayide** uzun vadeli bir kariyer hayal etmiyor; daha esnek, daha hızlı gelir sağlayan ya da fiziksel üretimin uzun alanlara yönelmeyi tercih ediyor. Aileler de çocuklarının bir meslek edinmesini, üretimin içinde yetişmesini değil; daha 'rahat' ve masa başı olarak gördükleri işleri tercih etmelerini teşvik ediyor" diye konuştu.

"İthalata olan göbek bağıni kesmeliyiz"

Toplantıda konuşan **İSO Meclis Başkan Yardımcısı Sadık Ayhan Saruhan**, ihracatın içindeki yüksek teknoloji payının halen yüzde 3-4 bandını aşamadığını kaydetti. Saruhan, "İSO 500 listemizde, orta yüksek teknoloji şirketlerin payını kalıcı olarak yukarı çekemediğimiz sürece, küresel değer zincirinde başkalarından belirlediği fiyata boyun eğmek zorunda kalırız. Maalesef yüksek teknoloji ve inovasyonun yakını olana Ar-Ge'ye **sanayi** şirketleri olarak yeterince ve inovasyona yeterince para harcamıyoruz. Bugünkü yüzde 1'lik Ar-Ge harcaması OECD seviyesinin altındadır. **Sanayicilerimizin** Ar-Ge ve inovasyon harcamaları artmalı, aynı zamanda küresel ölçekte **sanayicimize** rekabet üstünlüğü sağlayacak teşvik politikaları hız kazanmalıdır. **Sanayicimizin** ayağındaki en önemli engel, ara maldaki ithalat bağımlılığı. İthalata olan göbek bağımızı kesmek zorundayız" ifadelerini kullandı.

İkinci ISO 500 firmaları üzerine

İSO'nun en son açıkladığı orta ölçekli firmaları kapsayan ikinci 500 büyük firmaları 2025 yılı mali tabloları reel sektörün karşı karşıya kaldığı sorunları açıkça ortaya koyuyor. Maalesef bu sorunlar 2026 yılı içinde benzer şekilde devam ediyor.

Birinci 500'deki firmalarda olduğu gibi ikinci grupta yer alan firmalar da artan finansal maliyetlerin yükü altında. Bir yandan düşen kârlılıklar, diğer yandan artan finansal maliyetler reel sektörün sermaye birikimi sürecini yavaşlatıyor. Ama daha da önemlisi şirketlerin finansal yükümlülüklerini yerine getirmelerini engelliyor.

Reel sektörün bugünlerde yaşadıklarının sonuçları gelecek yıllı raporlarda görülebilir. Ama reel sektör açısından olumsuzluklara dikkate çeken bu mali yapının bugünkü gelişmelerin daha da kötüye gitmesi beklenmektedir.

Fakat ekonomik gelişmeler arasında dikkat çeken bir takım farklılıklar dikkate alınmakta fayda var.

Öncelikle son iki yılın birbirinden temel farkı beklentiler bakımından yaşanan kötüleşmenin ekonomiyetkilidir. 2026 yılı öncesinde üreticiler ve özellikle de bu üreticilerin ürettikleri malları talep eden tapanıcı kanalları (yani ticari sermaye) enflasyonist ortamda daha çok mala yatırım yapıyorlardı ve bu amaçla stok biriktirme arzusu içindediler. 2025 yılında bir kısmı enflasyonist ortamın yarattığı kazanç imkanlarından yararlanabilmek için mala yatırım yaparken, bazıları da değerli maden fiyatlarındaki gelişmelerin ışığında yatırım için altını tercih etmekteydi. Mala yatırımın una sebebi, geleceğe yönelik ticareti faaliyetler hakkındaki gelişmeler hakkında olumlu beklentilerdi. Bu olumlu beklentiler 19 Mart'a kadar olumlu seyrederken, sonrasında bomalmaya başladı.

Bugün dünden daha kötü

2025 ve 2026 yıllarında ülke içinde ve dışında yaşanan siyasi gelişmeler tartışmasız kamuya beklentileri üzerinde olumsuz bir etki yaptı. Ekonomi yönetiminin vaatlerini sürekli boşa çıkmasına yol açan bu gelişmeler makroiktisadi dengeleri zayıflatıcı etkiler doğurdu. Ama çok daha önemlisi beklentileri olumsuz yönde etkiledi. Ekonomi yönetiminin "inançlı" ise azaldı.

Borulan beklentiler ister istemez ticaret sektörünün mal stoklama davranışlarının da değişmesine yol açtı. Ekonomi yönetimi önemsemiyor gibi görünse de ülke düzeyinde nominal gelirlerdeki artış oranlarının herveye üç yıldır enflasyonun altında oranlarda artıyor olmasaydı, bu durum vatandaşın satın alma gücünde de ciddi azalmalara yol açtı.

Benzer etkileri farklı kanallar üzerinden üretici sektörler de yaşıyor. Artan üretim maliyetleri ve yüksek faizlerle birlikte azalan kredi olanakları reel sektör faaliyetlerinde edilemesi beklenen kazançları düşürdü.

ISO 500 çalışmalarının gösterdiği gibi elde edilen kazançları ağırlıklı olarak finansal giderleri karşılamaya gitti. Borçlanmadan kaçınmaya çalışan ama yerli işletme sermayesi olmayan şirketler ister istemez üretim hacimlerini azaltmak zorunda kaldılar.

Risken kaçan firmalar satışlarını arttırmaktan vazgeçerek, sahip oldukları işletme sermayelerinin elverdiği düzeyde üretim yapmaya başladılar. Diğer bir deyişle bu yeni dönemin işletme stratejisi "maliyet minimizasyonu" düşük üretimle gerçekleştirilmeye başlandı.

Aynı şekilde talep düzeyinde de düşüşler ortaya çıkınca, ekonomiyi yönelik algılar değişti. Tüccarlar mala yatırım yapmaktan vazgeçerek, sermayelerini satmakta zorlanacakları malları stoklamaya bağlamayı tercih etmediler. Sermayesi olan firmalar yüksek faizlerden yararlanmak için sermayelerini faiz geliri getirecek alanlarda değerlendirmeye yönediler. Tercih ettiler. Sermayesi olmayanlar ise finansal stres altında vade uyumsuzluklarından para kazanmaya çalışan firmalara döndüler.

Her şeyi rağmen geçen sene üreticileri ayakta tutan piyasasınan neden oluyor. Siyasette artan gerilim, Faizlerin hala yüksek kalması bir yana, daha önce yüksek fiyatlardan altına yatırım yapanların maruz kaldıkları zararlar tüccar ve üreticilerin sermayelerini hala faizde ve altında tutmalarına yol açıyor. Altın fiyatlarındaki artışı beklentisi ile kamuoyunun faizlerde de anlamlı bir düşüş olmasının düşünülmesi ticaret hacminin düşmesine yol açıyor.

Ne enflasyon düşüyor ne üretim artıyor

Siyasi gelişmeler ekonomik politikaların belirsizliğini arttırıp, beraberinde istikrar çabalarının sonuçsuz kalmasına neden oluyor. Siyasette artan gerilim, birlikte seçin tartışmalarının artması beraberinde bir türlü kontrol edilemeyen kamu harcamalarının artması yönünde beklentilere neden oluyor. Vergi politikaları ve "ceza uygulamalarının" yarattığı belirsizlikler üretimin karlılığını azaltıcı bir etki yaratıyor.

Özellikle enflasyonu kontrol etmek için baskılan kurlar TL'nin değerlenmesine, bunun neticesinde ithalatın artmasına yol açarken, cari açığı da ekonomide yeni bir istikrarsızlık kaynağı haline getiriyor. Bu da kaçınılmaz olarak ekonomi yönetiminin ithalata yönelik talebi kontrol etmek ve döviz talebini sınırlamak için likiditeyi azaltmaya itiyor.

Ekonominin burada anlatılan sarmaldan kurtulabilmesinin tek yolu samimi bir şekilde enflasyonda kalıcı bir düşüş trendi yakalayabilmektir. Ekonomide böyle bir trend yakalanamadığına kurlar üzerindeki baskının da illebet sınırlandırılması mümkün değildir. Zira siyasi gelişmeler neticesinde daha da bomzlacak olan beklentiler vatandaşın döviz talebinin daha fazla kontrol edilebilmesini zora sokabilir. Böyle bir durumda kontrol edilemeyen döviz talebi Türk ekonomisi için bir felaket senaryosunun gerçekleştirilmesi anlamına gelebilir. Önümüzdeki reel kesimin mali yapısının bir önemli kurşanlığı da döviz cinsinden borç stoğunun yüksek olmasıdır.

Reel kesimi 'gidişat' kaygısı sararken ISO 'erken sanayisizleşme' uyarısı yaptı

Sanayicinin güveni azaldı

Ekonominin lokomotifi imalat **sanayi** ile ilgili güncel veriler istikrarsızlığa işaret ederken **sanayicilerin** yaşanan sorunlara ilişkin değerlendirmeleri sürüyor.

Merkez Bankası'nın dün yayımladığı "İktisadi Yönelim İstatistikleri ve Reel Kesim Güven Endeksi (RKGE)" raporuna göre Temmuz 2026'da, mevsimsellikten arındırılmış RKGE, önceki aya (aylık) kıyasla 0.8 puan azalarak 101.2 puan oldu. Ayrıntılara bakıldığında, endeksi gelecek üç aydaki ihracat sipariş miktarı, gelecek üç aydaki toplam istihdam, mevcut mamul mal

stoku ve gelecek üç aydaki üretim hacmine ilişkin değerlendirmeler artış, sabit sermaye yatırım harcaması, mevcut toplam sipariş miktarı, son üç aydaki toplam sipariş miktarı ve genel gidişata ilişkin değerlendirmeler azalış yönünde etkiledi. Öte yandan yine Merkez Bankası'nın yayımladığı

"İmalat **Sanayi** Kapasite Kullanım Oranı (KKO), Temmuz 2026" raporuna göre KKO, aylık bazda 0.5 puan azalışla yüzde 73.8'e indi.

'Bütüncül bir politika'

İstanbul Sanayi Odası (İSO) Yönetim Kurulu Başkanı Erdal

Barçivan ise dün, ana konusu "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken **Sanayisizleşme**" olan **İSO** Meclisi toplantısında yaptığı konuşmada, Türkiye'nin yalnızca ekonomik değil sosyolojik bir **sanayi** riskiyle karşı karşıya olduğunu söyledi. İş dünyasında **sanayicilere** artık "Hâlâ neden **sanayicilik** yapıyorsun" sorusunun yöneltildiğini belirten Bahçivan, gençlerin de üretim yerine masa başı işleri tercih ettiğini vurgulayarak erken **sanayisizleşme** tehlikesine dikkat çekti. Üretim odaklı ve bütüncül bir **sanayi** politikası çağrısında bulunan Bahçivan, üretim kültürü ve nitelikli insan kaynağının korunmasının kritik önem taşıdığını söyledi.

• **Ekonomi Servisi**

Erdal
Bahçivan

Bahçivan'dan 'sanayisizleşme' uyarısı

İSTANBUL Sanayi Odası

Başkanı **Erdal Bahçivan**, zayıf iç ve dış talep, Türk lirasındaki reel değerlenme ve finansmana erişim

sorunlarının sanayi üzerindeki baskıyı artırdığını söyledi. Bahçivan, Türkiye'nin klasik sanayileşmesini tamamlamadan hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomiye yöneldiğini belir-

terek erken sanayisizleşme riskine karşı uzun vadeli bir politika çağrısı yaptı. Bahçivan, sanayinin birçok kişi tarafından yorucu, geleceği belirsiz bir alan olarak algılandığını söyledi.

ISO'da 'erken sanayisizleşme' tartışıldı

İSTANBUL Sanayi Odası (ISO) Meclisinin temmuz ayı olağan toplantısı "Türkiye'yi Bekleyen Tehlike: Erken **Sanayisizleşme**" ana gündemi ile yapıldı. Toplantıya Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) Başkanı Mustafa Gültepe ve **Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)** Başkanı Burhan Özdemir de katıldı.

Toplantının açılış konuşmasını yapan ISO Başkanı **Erdal Bahçıvan**, Türkiye'nin **sanayileşmeyi** tamamlamadan **sanayisizleşmeye** başladığını vurguladı. Bu durumu Türkiye'nin geleceği açısından doğru bulmadıklarını dile getiren Bahçıvan, toplumlar ancak üreterek ayakta kalabileceğinin altını çizerek şu ifadeleri kullandı:

"Türkiye'de imalat **sana-yinin** toplam GSYH içindeki payı maalesef

yüzde 20'lerin altındadır. Bunun yanı sıra mevcut üretim tabanının düşük teknoloji, yetersiz özsermaye, zayıf verimlilik ve yüksek ithal girdi bağımlılığı içine sıkışması gibi bir tehlike söz konusudur. Böyle bir yapı, üretim yapmaya devam etse bile teknoloji geliştiremez, verimlilik artışı sağlamaz, dış şoklara karşı direnç oluşturamaz ve yüksek gelirli ülke düzeyine geçişi destekleyemez.

Üçüncü yılı geride bırakan sıkılaştırmacı ekonomi programına ilişkin de değerlendirmelerde bulunan Bahçıvan, "**Sanayicimiz** haklı olarak, bu şekilde geçen birkaç yılın ardından bu şartların daha ne kadar süreceğini ve böyle bir ortamda nasıl hayatta kalacağını sorguluyor." dedi.

